

БЮДЖЕТ РОЗВИТКУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ

DEVELOPMENT BUDGET IN PROVIDING SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TERRITORIES IN TERMS DECENTRALIZATION OF LOCAL FINANCES

У статті розглянуто теоретико-методологічні засади формування бюджету розвитку в умовах бюджетної децентралізації. Визначено особливості витранання коштів бюджету розвитку на фінансування проектів органів місцевого самоврядування. Показано основні проблеми фінансового забезпечення бюджетів розвитку місцевих бюджетів. Охарактеризовано бюджет розвитку як важливу складову місцевого бюджету та інструмент реалізації інвестиційних та інноваційних інфраструктурних проектів органів місцевого самоврядування. Проаналізовано структуру бюджету розвитку в доходах зведеного бюджету Харківської області. З'ясовано, що бюджет розвитку є реальним фінансовим інструментом забезпечення програми розвитку території. За підсумками проведеного дослідження запропоновано шляхи створення більш справедливої системи формування доходів бюджету розвитку з метою підвищення заінтересованості місцевих органів влади в економічному розвитку відповідних територій.

Ключові слова: бюджет розвитку, місцевий бюджет, видатки місцевих бюджетів, децентралізація, громадський бюджет.

В статье рассмотрены теоретико-методологические основы формирования бюд-

жета развития в условиях бюджетной децентрализации. Определены особенности расходования средств бюджета развития на финансирование проектов органов местного самоуправления. Показаны основные проблемы финансового обеспечения бюджетов развития местных бюджетов. Охарактеризован бюджет развития как важная составляющая местного бюджета и инструмент реализации инвестиционных и инновационных инфраструктурных проектов органов местного самоуправления. Проанализирована структура бюджета развития в доходах сводного бюджета Харьковской области. Выяснено, что бюджет развития является реальным финансовым инструментом обеспечения программы развития территории. По итогам проведенного исследования предложены пути создания более справедливой системы формирования доходов бюджета развития с целью повышения заинтересованности местных органов власти в экономическом развитии соответствующих территорий.

Ключевые слова: бюджет развития, местный бюджет, расходы бюджета развития, поступления бюджета развития, децентрализация.

УДК 336.14 :352

<https://doi.org/10.32843/infrastruct34-39>

Городецька Т.Е.

к.е.н., доцент,
завідувач кафедри державних фінансів
Харківський інститут фінансів
Київського національного торговельно-
економічного університету

Балабаєва М.В.

студент
Харківський інститут фінансів
Київського національного торговельно-
економічного університету

In modern conditions, the decisive factor in the effective functioning of local self-government bodies is to ensure their financial autonomy by transferring not only certain financial resources but also appropriate powers. Under the existing conditions for the formation of local budgets of Ukraine, the development budget is a real financial tool for ensuring the program of development of territories. The purpose of the paper is to study of theoretical and methodological principles and the definition of the peculiarities of the formation and use of the development budget in the context of reducing territorial development imbalances and the possibilities of efficient financing of the region's infrastructure. The article discusses the theoretical and methodological foundations of formation development budget in the context of budget decentralization. The features of spending development budget funds to finance projects of local governments are identified. The structure of the development budget in the revenues of the consolidated budget of the Kharkiv region is analyzed. In the structure of the budget revenues of the development of the Kharkiv region, the largest share is the proceeds from the sale of land and funds from the alienation of property in communal ownership. The funds of the development budget were used for capital expenditures aimed at the construction, reconstruction, repair of educational institutions, health care, culture, for carrying out urgent works on important objects of housing and communal services. It has been established that the development budget is a real financial instrument for ensuring the development program of territories. According to the results of the study, it has been established that the development budget as a financial instrument for ensuring the regional policy of socio-economic development will increase the interest of local authorities in the economic development of the respective territories. It is proposed for create for more autonomy for local government bodies to identify additional sources of income, which are credited to the budget of development, in order to create a fairer system for the formation of budget revenues.

Key words: development budget, local budget, expenses of development budget, receipts of development budget, decentralization.

Постановка проблеми. Одним із головних принципів побудови бюджетної системи України є бюджетна самостійність, виходячи з цього в сучасних умовах вирішальним фактором ефективної діяльності органів місцевого самоврядування є забезпечення їх фінансової самостійності шляхом передачі в розпорядження не лише певних фінансових ресурсів, а й відповідних повноважень. Процеси децентралізації влади за останні часи сприяють нарощуванню та розвитку власного економічного потенціалу регіонів, але нові завдання формування нової моделі соціального й економічного розвитку, які постають перед місцевим самоврядуванням, потребують суттєвого збільшення фінансової

бази місцевих бюджетів, пошуку джерел фінансування інвестиційних та соціальних програм. За існуючих умов формування місцевих бюджетів України бюджет розвитку є реальним фінансовим інструментом забезпечення програми розвитку територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання зміцнення власної дохідної бази місцевих бюджетів, підвищення рівня фінансової незалежності місцевого самоврядування знайшли відображення у працях вітчизняних вчених: О. Василика, В. Зайчикової, О. Кириленко, І. Луніної, К. Павлюк, І. Чугунова, С. Юрія та інших. Складність і багатогранність цієї проблематики обумовлюють необхідність подальшого її дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретико-методологічних засад і визначення особливостей формування та використання бюджету розвитку в контексті зменшення диспропорцій територіального розвитку й можливостей ефективного фінансування інфраструктури регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах проведення в Україні економічних та адміністративних реформ щодо децентралізації місцевих фінансів формування доходів місцевих бюджетів повинне відповідати критеріям економічної ефективності, тобто створювати і зберігати зацікавленість органів місцевого самоврядування у збільшенні власних доходів та ефективному використанні бюджетних коштів. Місцевий бюджет не лише відображає обсяги необхідних місцевим органам фінансових ресурсів, визначає конкретні напрями використання коштів, спрямовує їх фінансову діяльність, а й впливає соціально-економічний розвиток територій шляхом вироблення регіональної фінансової політики та використовуючи бюджетний механізм.

Місцевий бюджет поділяється на поточний бюджет і бюджет розвитку.

Доходи поточного бюджету формуються на основі податків (податки на прибутки підприємств і організацій, податок на добавлену вартість, акцизний збір, державне мито, прибутковий податок із громадян, плата за землю та ін.). Питома вага податків на прибуток і податку на додану вартість у структурі доходів бюджету становить 60-65%. Податки з громадян становлять 5-7% у загальних доходах. Доходи бюджету розвитку формуються за рахунок частини податкових надходжень, а також коштів, залучених від розміщення місцевих позик, інвестиційних субсидій з інших бюджетів.

Бюджет розвитку місцевих бюджетів є надзвичайно важливим елементом у складі місцевого бюджету, оскільки програми капіталовкладень є, по-перше, фундаментом економічного розвитку території, а по-друге, основою подальшого покращення життєвого рівня населення [1].

Бюджет розвитку місцевих бюджетів є складовою частиною спеціального фонду місцевих бюджетів.

Бюджет розвитку є реальним фінансовим інструментом забезпечення програми розвитку територій, що лягає в концепцію програмно-цільового методу [2].

Національна система стратегічного планування базується на узгодженні системи координації процесів стратегічного планування на центральному, регіональному та місцевому рівні. Для сталого розвитку регіону розробляється програми економічного і соціального розвитку.

Стратегія розвитку Харківської області розроблена у чіткій відповідності до Державної стра-

тегії регіонального розвитку України на період до 2020 року та процесів державного стратегічного планування розвитку окремих секторів економіки країни та областей, що враховує потреби їх розвитку, та необхідність підвищення конкурентоспроможності [3].

На прикладі Харківської області, ми можемо побачити, що питома вага бюджету розвитку в доходах спеціального фонду зведеного бюджету Харківської області має тенденцію до скорочення з 12,9% у 2015 році до 6,2% у 2017 році, однак у абсолютному виразі його надходження майже не змінюються (таблиця 1). Основною причиною таких змін були законодавчі поправки в бюджетному і податковому законодавстві.

У структурі доходів бюджету розвитку Харківської області найбільшу питому вагу мають доходи від продажу землі та кошти від відчуження майна, що перебуває в комунальній власності. Кошти бюджету розвитку були використані на проведення капітальних видатків, спрямованих на будівництво, реконструкцію, ремонт закладів освіти, охорони здоров'я, культури, на проведення невідкладних робіт на важливих для області об'єктах житлово-комунального господарства.

Слід зазначити, що для Харківської області мати бюджет розвитку лише 135,5 млн. грн не є достатнім, тому необхідно переглянути та збільшити цю цифру, з урахуванням того, що саме кошти бюджету розвитку можна використовувати максимально вільно на розвиток інфраструктури регіону.

У бюджетному законодавстві витрачання коштів бюджету розвитку місцевого бюджету дозволено за такими напрямками:

- 1) погашення місцевого боргу;
- 2) капітальні видатки, включаючи капітальні трансферти іншим бюджетам (крім капітальних видатків, що здійснюються за рахунок окремих надходжень спеціального фонду місцевих бюджетів);
- 3) внески органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування до статутного капіталу суб'єкта господарювання;
- 4) проведення експертної грошової оцінки земельної ділянки, що підлягає продажу відповідно до статті 128 Земельного кодексу України, за рахунок авансу, внесеного покупцем земельної ділянки;
- 5) підготовка земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них державної (до розмежування земель державної та комунальної власності) чи комунальної власності для продажу на земельних торгах та проведення таких торгів;
- 6) платежі, пов'язані з виконанням гарантійних зобов'язань Автономної Республіки Крим чи територіальної громади міста;

Структура бюджету розвитку в доходах зведеного бюджету Харківської області

№ з/п	Вид доходів	2015 р.		2016 р.		2017 р.	
		тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %	тис. грн	питома вага, %
1	Спеціальний фонд	909966,1	100,0	1284790,9	100,0	2181635,0	100,0
2	Бюджет розвитку, в тому числі	117452,6	12,9	141623,0	11,0	135504,7	6,2
	Відсотки за користування позиками, які надавалися з місцевих бюджетів	14,9	0,01	24,6	0,02	190,5	0,1
	Надходження коштів пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту	16597,1	14,1	37625,9	26,6	20394,3	15,1
	Кошти від відчуження майна, що перебуває в комунальній власності	30290,4	25,8	31988,2	22,6	41417,1	30,6
	Кошти від продажу землі	70550,2	60,1	71984,3	50,8	73502,7	54,2

Джерело: складено авторами за даними [4]

7) розроблення містобудівної документації на місцевому та регіональному рівнях [5].

Ті напрямки, що традиційно фінансуються місцевим самоврядуванням з бюджетів розвитку, можна лише умовно віднести до видатків розвитку. Такі поширені видатки, як видатки на ремонт школи, реконструкцію даху, заміну вікон чи будівництво водогону – важливі і часто життєво необхідні напрямки для громади. Однак слід розглянути у першу чергу видатки, які могли б принести у майбутньому додаткові надходження до місцевих бюджетів та сприяли б підвищенню інвестиційної привабливості території. Так направивши один раз кошти на проведення грошової оцінки землі, вже у наступному бюджетному році бюджет може отримати в рази більше надходжень від земельного податку та можливість здійснити той самий ремонт школи, даху тощо. А наявність містобудівної документації відкриває для громади нові горизонти як для залучення інвесторів та підвищення економічної активності на своїй території, так і для побудови нових якісних суспільних відносин у громаді. Що стосується запозичень, то хоча місцевим органам самоврядування і дозволено брати позики на здійснення капітальних проектів, така практика в Україні обмежена. Лише для виконання конкретних інвестиційних проектів і саме до бюджету розвитку можуть здійснюватись запозичення (стаття 74 Бюджетного кодексу). При цьому необхідно мати на увазі, що видатки на обслуговування боргу здійснюються за рахунок коштів загального фонду бюджету.

Бюджет розвитку є важливою складовою місцевого бюджету та інструментом реалізації інвестиційних та інноваційних інфраструктурних проектів органів місцевого самоврядування. Кошти цього бюджету спрямовуються на капітальний

ремонт, розбудову та реконструкцію об'єктів місцевої соціально-культурної сфери та житлово-комунального господарства та формують місцеву інфраструктуру.

Сьогодні слід відмітити позитивну тенденцію до збільшення обсягів бюджету розвитку місцевих бюджетів та зростання обсягів фінансування капітальних видатків громади. Бюджетна децентралізація змінила підходи у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів, в результаті чого органи місцевого самоврядування отримали як додаткові фінансові ресурси, так і більшу можливість у маневруванні бюджетними коштами. Фінансове забезпечення делегованих і власних повноважень органів місцевого самоврядування почало відбуватися без конкретної прив'язки до джерел надходжень місцевого бюджету (крім трансфертів), що дало можливість для внутрішнього перерозподілу бюджетних коштів та їх вивільнення для фінансування капітальних потреб [6].

Бюджет розвитку місцевих бюджетів є надзвичайно важливим елементом у складі місцевого бюджету, оскільки програми капіталовкладень є, по-перше, фундаментом економічного розвитку території, а по-друге, основою подальшого покращення життєвого рівня населення. Вплив бюджету розвитку на забезпечення соціально-економічного розвитку території показано на рис. 1 [1].

Для забезпечення реалізації ідеї використання бюджету розвитку на місцевому рівні в Україні необхідно сформувати бюджетний механізм стимулювання довгострокового інвестиційного розвитку адміністративно-територіальних утворень, основними складовими якого мають стати:

1) розширення джерел наповнення місцевих бюджетів розвитку;

2) підвищення ефективності управління видатковою складовою місцевих бюджетів розвитку.

Рис. 1. Вплив бюджету розвитку місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток території

3) побудова ефективної системи управління і контролю за реалізацією інвестиційних проектів, що фінансуються за кошти місцевих бюджетів розвитку.

Такий комплексний підхід до проблеми підвищення дієвості засобів бюджетного фінансування інвестиційних проектів забезпечить сталий розвиток як окремих адміністративно-територіальних утворень, так і держави в цілому.

Виходячи з теоретичних засад ефективного фінансування регіональних суспільних благ і послуг і зважаючи на низку здійснених ефективних кроків у напрямі досягнення фінансової децентралізації головним резервом забезпечення власними фінансовими ресурсами органів місцевого самоврядування повинен стати бюджет розвитку. Основою розвитку регіонів має стати модернізація їх інфраструктури, оскільки це дозволяє створити передумови для реалізації їх можливостей як систем відтворення якісних ресурсів, що забезпечують стійкий характер економічного зростання.

Висновки з проведеного дослідження.

Однією з умов посилення впливу місцевих бюджетів на розвиток територій є достатня наявність власних фінансових ресурсів в їх складі, а саме бюджету розвитку. Бюджет розвитку як фінансовий інструмент забезпечення регіональної політики соціально-економічного розвитку сприятиме підвищенню заінтересованості місцевих органів влади в економічному розвитку відповідних територій. Для створення більш справедливої системи формування доходів бюджету розвитку необхідно надати більшу автономію органам місцевого самоврядування щодо визначення додаткових джерел доходів, які зараховуються до складу бюджету розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Нездойминога О. Є. Особливості формування бюджету територіальної громади. *Економіка та суспільство*. 2017, № 11. С. 443-449.
2. Бюджет розвитку міста: звідки він береться і куди йде? URL: <http://eidos.org.ua/novyny/byudzhet-rozvytku-mista-zvidky-vin-beretsya-i-kudy-jde/> (дата звернення: 12.03.2019).
3. Стратегія розвитку Харківської області на період до 2020 року. URL: http://kharkivoda.gov.ua/content/documents/431/43045/files/new-563_SRR2020.pdf (дата звернення: 12.03.2019).
4. Офіційний сайт Харківської обласної державної адміністрації. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/dokumenti/113> (дата звернення: 10.08.2019).
5. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 03.08.2019).
6. Карпшин Н. І., Стоян В. І. Бюджет розвитку громади: досвід та можливості. *Ефективна економіка*. 2016, № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5035> (дата звернення: 12.08.2019).

REFERENCES:

1. Nezhodyminoga O. E. (2017) Osoblyvosti formuvannya byudzhetu terytorial'noyi hromady [Features of formation budget of the territorial community]. *Economy and society*, no. 11, pp. 443-449.
2. Byudzhet rozvytku mista: zvidky vin beret'sya i kudy yde? [Development budget of the city: from where it is taken and where does it go?] Available at: <http://eidos.org.ua/novyny/byudzhet-rozvytku-mista-zvidky-vin-beretsya-i-kudy-jde/> (accessed 12 March 2019)
3. Stratehiya rozvytku Kharkivs'koyi oblasti na period do 2020 roku [Strategy for the development of the Kharkiv region up to 2020]. Available at: http://kharkivoda.gov.ua/content/documents/431/43045/files/new-563_SRR2020.pdf (accessed 12 March 2019).

4. Ofitsiynyy sayt Kharkivs'koyi oblasnoyi derzhavnoyi administratsiyi [Official site of the Kharkiv Regional State Administration]. Available at: <https://kharkivoda.gov.ua/dokumenti/113> (accessed 10 August 2019).

5. Byudzhetniy kodeks Ukrayiny : Zakon vid 08.07.2010 № 2456-VI iz zminamy ta dopovnenyamy [Budget Code of Ukraine : Law of 24.07.2010 № 2456-VI with amendments and additions]. Available at:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (accessed 03 August 2019).

6. Karpysyn N.I., Stoyan V.I. (2016) Byudzhety rozvytku hromady: dosvid ta mozhyvosti [Community Development Budget: Experience and Opportunities]. An efficient economy, no. 6. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5035> (accessed 12 August 2019).

Gorodetska Tetiana

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Head of Department of Public Finances,
Kharkiv Institute of Finance of the
Kyiv National University of Trade and Economics

Balabayeva Margarita

Student

Kharkiv Institute of Finance of the
Kyiv National University of Trade and Economics

DEVELOPMENT BUDGET IN PROVIDING SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF TERRITORIES IN TERMS DECENTRALIZATION OF LOCAL FINANCES

The purpose of the article. The purpose of the paper is to study of theoretical and methodological principles and the definition of the peculiarities of the formation and use of the development budget in the context of reducing territorial development imbalances and the possibilities of efficient financing of the region's infrastructure.

Methodology. The theoretical and methodological basis of the study is the legislative and regulatory acts concerning the formation of local budgets, information base – data of the Department of Finance of Kharkiv Regional State Administration. The following methods were used when writing the article: system analysis, comparative analysis and synthesis, system-structural analysis and statistical methods of grouping.

Results. In modern conditions, the decisive factor in the effective functioning of local self-government bodies is to ensure their financial autonomy by transferring not only certain financial resources but also appropriate powers. Under the existing conditions for the formation of local budgets of Ukraine, the development budget is a real financial tool for ensuring the program of development of territories. The article discusses the theoretical and methodological foundations of formation development budget in the context of budget decentralization. The features of spending development budget funds to finance projects of local governments are identified. The structure of the development budget in the revenues of the consolidated budget of the Kharkiv region is analyzed. In the structure of the budget revenues of the development of the Kharkiv region, the largest share is the proceeds from the sale of land and funds from the alienation of property in communal ownership. The funds of the development budget were used for capital expenditures aimed at the construction, reconstruction, repair of educational institutions, health care, culture, for carrying out urgent works on important objects of housing and communal services. It has been established that the development budget is a real financial instrument for ensuring the development program of territories.

Practical implications. Based on the theoretical foundations of effective financing of regional public goods and services, and considering the number of effective steps taken towards achieving financial decentralization, the development budget should become the main reserve for providing local governments with their own financial resources. The basis for the development of the regions should be the modernization of their infrastructure, as it allows to create the preconditions for realizing their capabilities as systems of reproduction of quality resources that ensure sustainable nature of economic growth.

Value/originality. According to the results of the study, it has been established that the development budget as a financial instrument for ensuring the regional policy of socio-economic development will increase the interest of local authorities in the economic development of the respective territories. It is proposed for create for more autonomy for local government bodies to identify additional sources of income, which are credited to the budget of development, in order to create a fairer system for the formation of budget revenues.